

עין משפט נר מצוה
כל ממי פ"ג מהל' שמיטה
ויזבל הל' ט ופ"א הל' ה.

מסורת הש"ס
(א) ע"ז 97 נ:

רמב"ם דפוס ישן

ג מסקל'ין. מסירין האבנים:
מקורם מין. לכות השבולת
ביד ולהניח התבן והוא כמו
מכרסמין וכבר פירשנוהו (פאה
פ"ב מ"ז): מורדין. לכות
הענפים המתפשטים מן האילן
וזרדין שם הענפים הכרותים
בעת הזמיר: ומפסל'ין. לכות
מה שיבש מן הענפים שהוא
נפסד גזור מן פסולת: ורבי
יהושע אומר. שאינו עושה
שלא יזמור אותו עד ראש
השנה אבל הוא עושה עד זמן
שדרך בני אדם לעשות בכל
השנים שלא יזמור אחריו:
ורבי שמעון אומר. שהוא
אסור. אלא עד עצרת
בלבד שהוא מותר בעבודת
האילן כמו שהיתה משנה
ראשונה והלכה כתנא קמא:
ד זוהמא. שם לריח רע ופי'
שמנהג עובדי האדמה לסוך
הנטיעים בשמן שיש לו ריח רע
כדי שיריחו אותם התולעים
אוכלי האילנות וירחקו מהם:
וכורכין. הוא שיקבץ הענפים
והפארות ויקשרם כדי שיעלו
למעלה במישור ולא ינטו על
הארץ: וקוטמין. הוא לכות
קצתם כשיצטרך לזה: ועושין
להם בתים. עושים להם
צללים להסך מן הגשם והשמם
שלא יזיקום: ומשקין אותן.
שופכים מים על ראש האילן
וירד על גוף האילן כולו
וישקהו: ואמר ר' אליעזר
בר' צדוק. שבשנה שביעית
עצמה מותר זה:

ג מסקל'ין. מלשון [ויעזקהו] ויסקלהו (ישעיה ה)
שמוציאין את האבנים מן הכרם כדכתיב סקלו מאבן (שם
33): מקרסמין. מלשון קרסמוה נמלים (פאה פ"ג מ"ז)
והיינו זמור*, אלא שלשון קירסוס צאילן, וזמור צכרס,

ג מסקל'ין עד ראש השנה
מקורם מין מזרדין מפסל'ין עד ראש
השנה ר' יהושע אומר כזירודה
וכפיסולה של חמישית כך של
ששית ר' שמעון אומר כל זמן
שאני רשאי בעבודת האילן רשאי
אני בפיסולו: ד' למהמין את
הנטיעות* וכורכין אותן וקוטמין*
אותן ועושין להם בתים ומשקין
אותן עד ראש השנה רבי אליעזר

* ראה ליקוטים להלן עמוד ר"א.
שינויי נוסחאות: 1 רבי אלעזר, ר"ש, ר"מ.

קמא: ד זוהמה שם הסרחון, וממנו אמר מזהמין,
כלומר שיפיקו ריח זוהמה, והיינו שסכין הנטיעות צדכר
שיש לו ריח רע כגון החלמית והסכנינג' כדי שיריחו
אותם צעלי החיים שמכרסמים את הנטיעות ויתרחקו
מהם: וכורכין אותן הוא שמנמדיים ענפיהם
וקושרים אותם שיעלו ישר ולא יתפשטו על הארץ:
וקוטמין אותן הוא שחוטכים קלומיהם אם הולכו
לכך, או לימן האפר על האילנות שדרךן צכך: ועושין
להם בתים עושין להם מחסות כדי לסוכך עליהם
מן המטר צעת שמויק להם או מן השמש. ומשקין
אותן הוא ששופכים מים על ראש הנטיעה והולך וירד
על כל הנטיעה ומשקה אותה:

רמב"ם ד זוהמה שם הסרחון, וממנו אמר מזהמין,
כלומר שיפיקו ריח זוהמה, והיינו שסכין הנטיעות צדכר
שיש לו ריח רע כגון החלמית והסכנינג' כדי שיריחו
אותם צעלי החיים שמכרסמים את הנטיעות ויתרחקו
מהם: וכורכין אותן הוא שמנמדיים ענפיהם
וקושרים אותם שיעלו ישר ולא יתפשטו על הארץ:
וקוטמין אותן הוא שחוטכים קלומיהם אם הולכו
לכך, או לימן האפר על האילנות שדרךן צכך: ועושין
להם בתים עושין להם מחסות כדי לסוכך עליהם
מן המטר צעת שמויק להם או מן השמש. ומשקין
אותן הוא ששופכים מים על ראש הנטיעה והולך וירד
על כל הנטיעה ומשקה אותה:

* ראה ליקוטים להלן עמוד רב. ** ראה ליקוטים להלן עמוד רד.

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

הדליקה. ג מסקל'ין. פי' להוציא אבנים מן הכרם
מלשון (ישעיה ה) ויעזקהו ויסקלהו. מקרסמין. היינו
זמור אלא שקירסום באילנות. מזרדין. מחתך ענפין
יבשין ולחין להקל האילן. מפסל'ין. דולמו [בלע"ז].
ר' יהושע (בן יהודה)¹ וכו'. כלומר כשנת חמשית כן
ששית מה חמשית נכנסת לששית כן ששית נכנסת
לשביעית, אפילו יותר מיכן. ר' שמעון אומר כל זמן
וכו'. כלומר עד העצרת. ד' מזהמין את הנטיעות.
פירוש מניחין צואת כלבין אצל הנטיעה כדי שלא
[תיבש]². וכן כורכין את הנטיעות בעלין כדי שלא
ייבשו. וקוטמין אותן. פי' באפר כדי שלא ייבשו.

פירוש הרא"ש

ג מסקל'ין. משליכין האבנים מן הכרם (ישעיה ה)
ויעזקהו ויסקלו: מקרסמין. מלשון קרסמוה נמלים,
וקרסוס צאילן כמו זמור בגפן: מזרדין. כשיש צאילן ענפים
לחין יותר מדאי חותך מקצתן: מפסל'ין. שנוטלין הפסולת,
ו"מ שחומך כל הענפים כדי שיתעבה האילן מלשון פסל לך:
ש"ח חמישית וכו'. כמו שמזרד של חמישית ששית כן
מזרד של ששית ששביעית: ור"ש אומר. מעצרת ואילן שהוא
נאסר צעדות הארץ נאסר גם צפיסול, ושלש מחלוקות
צדכר: ד' מזהמין. כשנשרה קליפת האילן מדביקין שם וצל

הפירוש מהר"י בן מלכי צדק
הדליקה. ג מסקל'ין. פי' להוציא אבנים מן הכרם
מלשון (ישעיה ה) ויעזקהו ויסקלהו. מקרסמין. היינו
זמור אלא שקירסום באילנות. מזרדין. מחתך ענפין
יבשין ולחין להקל האילן. מפסל'ין. דולמו [בלע"ז].
ר' יהושע (בן יהודה)¹ וכו'. כלומר כשנת חמשית כן
ששית מה חמשית נכנסת לששית כן ששית נכנסת
לשביעית, אפילו יותר מיכן. ר' שמעון אומר כל זמן
וכו'. כלומר עד העצרת. ד' מזהמין את הנטיעות.
פירוש מניחין צואת כלבין אצל הנטיעה כדי שלא
[תיבש]². וכן כורכין את הנטיעות בעלין כדי שלא
ייבשו. וקוטמין אותן. פי' באפר כדי שלא ייבשו.

ליקוטים

ג. במשנה. מקרסמין. עיין
ר"מ, ונראה לי דכאן מיירי ודאי
באלן אלא דעניינו גם כן
שחותך מקצתן של הענפים
כמו בחבואה רק השבולת,
והוא³⁸ כאן היוצא יותר מדי
חותכין שיהא שוה לשאר
הענפים. (חידושי הגר"א)
38 נדצ"ל והוא הדין כאן.

הערות לר"ש

8 לכאורה דברי רבינו שותרים
מהרש"א לסיפא, ואם ההיתר
כדי שלא ימותו האילנות היא
מותר גם בשביעית. וכן הקשה
במלא הרועים. והנה מקור
דברי רבינו כאן הוא לשון
רש"י בע"ז ג' ב' (ד"ה עד ר"ה)
מילה במילה, אלא שברש"י
המשך כאן: הנטיעות, דהנך
שלשים יום דרבנן הן והכא לא
גזור. ובתוס' שם (ד"ה ומשקין)
הקוין ודחו דברי עיי"ש,
ועפ"ז לנכון תהא השערת ר"ק
כהנא שנחסרו כאן דברי רבינו
ויש להשלימם כך, דהנך
[שלשים יום דרבנן הן והכא לא
גזור, כך פירש בקונטרס, ואינו

ואמר ר' אלעזר בר' צדוק שזשנה השביעית עממה זה מותר: ונוף הוא ראש האילן, כלומר הענפים והעלים: ועיקר הגזע. ואין הלכה כר' אלעזר בר' צדוק: **הסבין את הפגין מושחין את פגי הפירות למהר צישולן: ומנקבין אותן עושין בהן נקבים, וכן דרך תלמיס במקצת המקומות אללנו שאין מתצטלות עד שמושחין עץ דק ונוקבין בו קנה כל תלנה מהן. ואין הלכה כר' יהודה ולא כר' שמעון:**

ברבי צדוק אומר אף משקה הוא את' הנוף בשביעית אבל לא את' העיקר: ה' סכין¹ את הפגים ומנקבים אותם עד ראש השנה פגי יערב שביעית² שנכנסו לשביעית ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית לא סכין ולא מנקבין אותן ר' יהודה אומר מקום שנהגו לסוך אינן סכין מפני שהיא עבודה מקום² שנהגו שלא לסוך סכין ר' שמעון מתיר³ באילן מפני שהוא רשאי בעבודת שביעית נוסחאות: 1 נ"א על (דפוס וילנא). 2 ומקום שלא נהגו לסוך. ר"ש.

על הנוף. של אילן: אבל לא על העיקר. שזרין לשנות שביעית ולא יעשה כשאר השנים: ירושלמי (הל' ד). מתניתין [כרבי, זרם]¹ כרבינן [מזהמין ו]מתלעין² שביעית אכל לא צמועה, כאן וכאן אין מגומין אכל נוטל הרואה. רבי יוסי אומר רבי אבינא צעי מה זין המזהם לעושה [לה] צית. המזהם אינו אלא כמושיז שומר, צית עושה להס לל והיא גדילה מחמתו. פירוש. מתניתין כרבי. הך צרייתא דמייתי היינו הוהא דפ' ר' ישמעאל (נ:), וקסבר צירושלמי דפלוגתא דתנאי היא ולית ליה שנייה דמשנין תרי זיהומי הוו: עוד ירושלמי (סס). תני רבי יוסי זן כיפר אומר משום ר' אלעזר זן שמוע, צית

עין משפט נר מצוה ב מיי פ"ג מהלכות שמיטה ויוכל הל' ט סמג לאון רסו רסו. ג מיי פ"ג מהל' שמיטה ויוכל הל' י.

מסורת הש"ס
(ב) [ע"ז דף ט: ע"ש].

רמב"ם דפוס ישן
ונוף. הוא ראש האילן ר"ל הענפים והעלים: ועיקר. הוא השרש ואין הלכה כר' אלעזר בר' צדוק: ה' סכין. מושחין בשמן למהר בישולן: ומנקבין. עושין בתלמיס נקבים וכן מנהג התלמיס בקצת מקומות אצלנו שאין מתבשלין עד ימשחו בשמן עץ דק ונוקבין בו מקצת כל תלנה מהם. והלכה כרבי יהודה ולא כר' שמעון:

הערות לר"ש

- 11 כ"י והגר"א. וכע"ז במהר"י לנדא: "דרבי ברום".
- 12 כ"י, הגר"א והמהר"י לנדא.
- 13 ראה מהר"י קורקוס פ"ג ה"י.

דיקוטים

ה. במשנה. פגי ערב שביעית. ע"י ר"ש ד"ה שנכנסו ר"ש לפרש"ע עד "האילן עצמו"³⁹. (חיידושי הגר"א)

רבי שמעון מתיר. פ"י בין בערב שביעית עד עצרת בין במוצאי שביעית, דמותר בשניהם בעבודת אילן.

(חיידושי הגר"א)
39 פ"י, שמתן כאן רבנו קטע מהר"ש שעמו הוא מסכים, ומכאן ואילך יש חילוקים בינו להר"ש.

[מכאן שייך לעיל עמוד קצד]

ה. בר"ש. ד"ה וחורשין. אבל בירושלמי קאמר בהדיא עד ר"ה. הדברים מתמיהין כמ"ש הרא"ש ז"ל, אך לעני"ד הירושלמי קאי אדלעיל מינה דקרקע של אחד ואילנות של אחד מצטרפין. ואמר אף אנן תנינן דרבה, ר"ל יותר מזו. דג' של ג' אנשים מצטרפין. ובידנא דקרקע של אחר חורש בעל האילנות עד ר"ה, [משום] דודאי הוא עושה לטובתו ולא לצורך הקרקע.

בא"ד. בירושלמי קאמר בהדיא עד ר"ה. ברידב"ז: הגר"א ז"ל בכי"ק מחק תיבות עד ר"ה.

ו. ברא"ש. ודוקא י' כו' ואם היה י"א עומדין ליעקר. לכאורה קשה דהא חכמים ס"ל בכה"ג בפ"ה מ"ב דכלאים דרואין את האמצעיית כאלו אינן, וה"נ נאמר דרואין את היתירה כאלו אינה. ולא פירכא היא חדא דהנשארות לא יהיו נטועות לפי חשבון ועוד דלא ישארו עשרה אם תראה את [כלל] הרצופות כאלו אינן. (רש"ש)

על הנוף ויורד על העיקר וצית הלל אומרים משקה זין על הנוף זין על העיקר. פירוש. הך צרייתא צערז שביעית איירי עד ראש השנה, דקמני רישא צחוספתא (פ"א) משקין את הנטיעות עד ראש השנה והדר קמני ר' יוסי זן כיפר אומר. ומסיים זה, אמרו להן צית הלל לצית שמאי אס אמה מתיר להס מקצת המיר להס את הכל, ואס אין אמה מתיר להס את הכל אל תמיר להס מקצת: ה' פגין. מלשון התלנה חנטה פגיה (שיר ג). וסכין אותן צמנן או צחלז כדי שימהרו להתצטל: ומנקבין אותן. כדי שיכנסו בהן הגשמים ויתצטלו מהרה. ויש מפרש שממלאים נקבי הפגין שמן: שנכנסו לשביעית. כלומר אס לא נתצטלו צשיט ונכנסו לשביעית: לא סכין. שביעית. ומיהו לא משמע כן, דמרישא שמעת מינה עד ראש השנה אין צשיט לא¹³. ויש לפרש דאיירי צפגין שאין דרכן להתצטל עד תשרי, ולכך קמני פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית, ואפילו צשיט קאמר דלא סכין ולא מנקבין, מאחר דאין נגמר צישולן עד שתכנס שביעית, ואפילו [צמקום] שנהגו שלא לסוך. ור' יהודה מיקל ושרי מיהא צמקום שנהגו שלא לסוך צשאר שניס דלאו עבודה היא: רבי

פירוש מהר"י בן מלכי צדק

מקום שנהגו שלא לסוך סכין ושל שביעית שיצאו למוצאי שביעית הכל שוין שאין סכין ואין מנקבין אותן. פ"א סכין את הפגין ומנקבין אותן עד ראש השנה. ואלו הפגין אס נכנסו לשביעית שוב לא סכין ולא מנקבין אותן בשביעית אפי' במקום שאין מנהגם לסוך התלמיס בכל שני שבוע. ור' יהודה מיקל דמקום שאין מנהגן לסוך תאניהן בשאר כל השנים, בשביעית סכין דלאו עבודה היא ואתי ר' יהודה לקולא. [ירוש']. תני [דבי רבי] סכין את הפגין עד ראש השנה ואלו הן פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית. פ"י בין במקום שנהגו לסוך בין במקום שלא נהגו לסוך ורבי יהודה מחמיר ואמר במקום שנהגו לסוך אין סכין. ואתי ר' יהודה לחומרא והיינו דגרסינן בירושלמי ר' אלעזר כמתני רבי יוחנן כהדא דתני דבי רבי פ"י דתני סכין את הפגין עד ראש השנה ואלו הן פגי ערב שביעית [שנכנסו לשביעית]. על דעתיה דר' אלעזר לא בא ר' יהודה אלא להקל, על דעתיה דר' יוחנן לא בא רבי יהודה אלא להחמיר. ר' שמעון מתיר באי"ף. פ"י לסוך ולנקב את האילן עצמו עד ראש השנה. מפני

משקה על הנוף ויורד על העיקר. ובית הלל אומרים משקה בין על הנוף בין על העיקר. אמרו בית הלל לבית שמאי אס את מתיר להן מקצת התר להן את הכל, ואס אי אתה מתיר להן את הכל אל תתיר להן מקצת. ה' סכין את הפגין. פ"י מושחין את הבוסר מן החלב שלהן, והתאנין כשהן בוסר נקראין פגין מלשון (שיר ב) התאנה חנטה פגיה. סכין. מלשון (דניאל י) וסוך לא סכתי. ומנקבין אותן. פ"י כדי שיכנסו בהן הגשמים ויתבשלו במהרה הפגין. עד ראש השנה. פ"י בפגין שאינם נכנסין לשביעית אלא בקיץ של ששית מתבשלין וכן דרכן, ובזמן שרואה שמתאחר בשולן סכין אותן ומנקבין אותן. אבל פגי ערב שביעית שדרכן להתבשל בתשרי, דהיינו (מ)אחר¹ שנכנסה השביעית, לא סכין ולא מנקבין אותן אפי' בששית ואפי' [במקום]² שנהגו שלא לסוך, ורבי יהודה מיקל דמקום שנהגו שלא לסוך מיהא סכין דבהני פליגין² רבי יהודה ורבנן. אבל בפגי שביעית היוצאין למוצאי שביעית כולי עלמא לא פליגי דאסור, דתניא בהדיא (תוספתא פ"א) פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית ר' יהודה אומר מקום שנהגו לסוך אין סכין מפני שהיא עבודה

פירוש הרא"ש

לסוך, וכן של שביעית שיצאו למוצאי שביעית, ור' יהודה פליג אפגי ערב שביעית [שנכנסו לשביעית] ומתיר צמקום שנהגו שלא לסוך: ר"ש מתיר באי"ף. מלא פירות של שביעית שיצא למוצאי שביעית לעשות כל עבודות הצריכות לאילן כמתניא צת"כ פ"י צהר סניי (ויקרא כה ה) (שצת) [שנת] צתמן כיון שיצא שביעית אע"פ שפירותיה שמטה מותר לעשות בגופו של אילן אכל פירותיה אסורים עד ט"ו צצנט:

משקה הוא על הנוף. ואע"פ שירד מן הנוף על העיקר רק שיטעה מהשקאה צשאר שניס: ה' פגים. הס תלמיס קטנים כמו התלנה חנטה פגיה (שיר ג) וסכין אותן צמנן כדי למהר צישולן: ומנקבין אותן. כדי שיכנס בהן מי גשמים או השמן: פגי ערב שביעית שנכנסו לשביעית. ולא הגיעו לכלל סיה צשיט שהיו קטנים יותר מלמי אין סכין אותן שביעית אף צמקום שנהגו שלא

1 כנצ"ל. 2 הגהת הגר"ז.